

ÜITSAINUS MULGIMAA

Mulgi Kultuuri Instituudi välläanne

Märts 2024 (nr 89)

www.mulgimaa.ee

Mulgimaa nellä muusikakooli latse ja õpeteje saive 15. veebruaril kokku Tõrva muusikakooli saalin.

Pilt: Gomaa Anne

Mulgimaa muusikakooli kinnitive sõprust

Nagu joba kombes saanu, saive Mulgimaa neli muusikakuuli sõbranaädä-lil Tõrvan kokku ja andsive muusikakooli saalin üte tore konsserdi.

2007. aastel Tõrvan akatet kokkusaamisi om teos saanu joba 16 ja enämbiste om iki latsin

kik Mulgimaa muusikakooli: Tõrva, Abja, Karksi-Nuia ja Tarvastu.

Karksi-Nuia muusikakooli direktur Põldsepa Margus ütäl, et sii olli jälle üits ilmatu tore Mulgimaa sõprusmuusikakuule kokkusaamine. "Siikõrd saime kokku Tõrva muusikakooli uven mõnusan saalin. Esieränis

uhke om sii, et egä kuul om oma nägu ja tänu sellele sai konsert kah äste kirivene. Kavan olli muusikat jatsust rahvamuusikani, lassikast kõnelemede. Arvate võip, et me saas ütenkuun esiki täismõdulise tansupeo läbiviimisege rahumeeli akkame."

Tõrva muusikakooli direktur Leitmaa Thea kinnit, et Mulgi-

maa nelläst muusikakoolist om saanu kindla sõbra, kes levväve mitu kõrda aasten aiga, et kokku saia, ütstõise ülesastmisi kullete-vaadete ja ütenkuun kah muusikat tetä. "Just tänu neile kokkusaamistele om saanu teos eri muusikakuulest kokku pant ansamblide etteaste. Esieränis tore olli sii, et mede konsserdi

lõpet siikõrd Tõrva ja Karksi-Nuia ütime punt, mes kannap nime Mulgimaa Nuurde Jatsurorkester."

Kooliaaste lõpetuses om Mulgimaa muusikakuule laanin Tarvastun kokku saia ja engipäevä paiku tulep konsert Mulgi vallon.

Ilves Kristi

Mulke jakkus päälinnan mitmese messialli

Talnan 8.-10. küindlekua päeväl peetu Touresti reisimessil ollive mulgi siikõrd esieränis uhkeste vällän: söögiallin pakk oma kaup Mulgimaa söögikant ja Puhka Eestin messiuunen olli Mulgimaa üten Villändimaa, Suumaa, Järvamaa ja Põltsamaage Kesk-Eesti pundin reisiivilisi meelitemen.

"Suur tänu kigile mulgi kultuuri ja Mulgimaa uvilistele, kes nende kolme päevä sihen mede man käisive," ütäl Mulgi Kultuuri Instituudi juhateje Leskova Piret.

Söögikant Mulgimaa olli kampa kutsun mitmit Mulgimaa söögipakjiti, kes leive letti uhke välläpaneku Mulgi kaup, mes messikülälistel väige moka müüdä olli. Nagu mulkele

paslik, pakuti rahvale iki Mulgi putru kah.

Pääle Mulgi Kultuuri Insti-

tuudi olli Puhka Eestin messiallin Mulgimaa iist viil uhkeste vällän Tõrva vald oma kandi

pakmiste ja reiasjalistege. Uviliste jaos olli mulkel ulka põnevit pakmisi ja kutsmisi Mulgi-

maa eri kantest. "Kigil kolmel messipäeväl sai kuulda mõnusan mulgi kiilt. Laande Alli, Ilves Kristi ja Liiberi Robini muhe mulgi kiil akas nii mõnelele messilisele kõrva ja jäi säämese. Uvilise saive soete omale mulgi kirjavara ja võtta õnneluusi, mille manu käis viil minutike mulgi keele õppust. Nimelt sai egäüits Mulgi kaabu siist võtta omale üte mulgikiilse vanasõna või ütäluse, mis tulli sis esi ette kah lugede ja ütenkuun arutedi, kudas sii lause kirjakeelen kõlas. Vaatemist-kullemist ja põnevit kutsit Mulgimaale tulekus jakkusi kigis kolmes päeväs. Olli tunda, et inimeste uvi Mulgimaa vastu om iki suur," kinnit Leskova Piret.

Mulke jakkusi päälinnan mitmese messiuunese, kus na paksive nii süüki ku vaimutoitu.

Pilt: erakogu

ÜM

Mulgimaa perimuskultuuri toetuses jagati 122 389 eurut

Eesti Rahvakultuuri keskuse toetuste osakonna pealik Salmari Margit and tääda, et 2024. aastes tetti Eesti Rahvakultuuri Keskuse Mulgimaa perimuskultuuri rogrammi 44 taotlust, mille summa olli kokku 237 859 eurut. Jagade olli 122 389 eurut ja sii kik anti vällä kah. Minevaastene toetuste summa olli sama.

2023. aastel jäi tarvitemede 3877 eurut. Sii raha läöp kolme rojekti toetuses pääle sedä, ku rahandusministerium suve akatusen selle otsusse tiip.

Toetust es anda kuvvele rojektile, mille iismärgi ollive toetusmeetme iismärkege nõrgald seot.

“Nagu ennembki, küsiti raha egaasteste tegemiste jaos, näituses Mulgi Kultuuri Instituudi tegutsemises, Mulgimaa pere-mängu, ERRi mulgikiilside uudiste, Tartu Ülikooli mulgi kee-

le ja kultuuri tegemiste, aalehe Üitsainus Mulgimaa välläandmise ja mulgi keele õpetemise jaos. Indaje arutive kavva, kas ja kudas toete kuule ja lasteaidu rojekte, kus küsti raha muuseumi käimises või õpperogrammi piletide ostmise jaos. Egä omavalitsus saap riigi puult kultuurirahitse raha (www.kul.ee/kultuurirahits), mis om just mõteldu muuseumi, näituste või tiatrepiletide soetemises. Selle raha saamises ei pia esiki rojekti kirjuteme egä peräst aruannet tegeme. Rahvarõövaste ostmise man tulep meelen pidäde, et meistrel, kelle käest rõõva tellites, piap oleme rahvarõõva- või tekstiilkäsitüü meistre tunnistus ja rõõva passitedes kokku MUIS-i näidiste perrä,” sellät Salmari ja üteli, et kiiduväärt om kah murdekiilse lugemisvara välläandmine. “Ku juba mulgikiilne Täheke om väikse latse lavva pääl, sis ei ole rasse kah aalehte Üitsainus Mulgimaa, Mul-

Mineve keväde käisive mulgi Mulgimaa perimuskultuuri rogrammi abige Talnan perimuspidul Baltica. Pildi pääl om Tarvastu käsitüükoaga paglapunumise tüükammer. Pilt: Ilves Kristi

kide Almanakki või mulgikiilsit luuletusi lugede. Kige paremb mulgi keele ja kultuuri õpeteje om muduki pere. Oleme esi perimuse edesikandmise ja mulgi keelen kõnelemisege noordel iiskujus!”

Põnevembides ettevõtmistes

pidas Salmari Eesti Kirjandusmuuseumi välitüüsit, mille käigun kogutes Tarvastu ja Elme kihelkonde inimeste latsepõlvemälestusi mängest, mängimisest ja inimese läbisäämisest luudusege. Viil nimet ta mulgikiilside laule võistelust ja mulgi poiste

pundi Löötsanõõbid edimest laati, mes aviteve kindlaste mulgi kiilt kah au sissi tõsta ja õppi. A kige tähtsambes pidas ta sedä, et kogukond esi piast neist tegemistest lugu, oias oma kombit ja vaimuperändust.

ÜM

Toetuse saaja	Rojekti nimi	Summa
Mittetulundusühing Mulgi Kultuuri Instituut	Mulgi Kultuuri Instituudi arendustegevus	43 000
Mittetulundusühing Mulgi Kultuuri Instituut	Õpeteme mulgi kiilt (murderingi, keelepessä, koolituse)	9500
Mittetulundusühing Mulgi Kultuuri Instituut	Aaleht Üitsainus Mulgimaa	5670
Mulke Selts	Perimuskultuuri oidmine ja edendamine perimustantsulavastusege	5000
Tartu Ülikool	Villändimaa rahvarõõvakuul	4500
August Kitzbergi nim Gümnaasium	AKG tansupoiste rahvarõövaste luumine ja tävndemine	4000
Tartu Ülikool	Mulgi keele ja kultuuri tegemise Tartu ülikoolin	3500
Mulgi Vallavalitsus	Rahvarõõva laste jaos	3500
Mulke Selts	Mulkide Almanakk nr 34	3500
Mittetulundusühing Mulgi Kultuuri Instituut	XIV Mulgi konverenss “Tillike kultuur suuren ilman”	2800
Sihtasutus Kultuurileht	Täheke mulgi keelen 2024	2504
Eesti Kirjandusmuuseum	Välitüü Mulgimaal – latsepõlvemälestuste korjamine	2408
Mulgi Vallavalitsus	Halliste Põhikooli rojekt “Mulgi valla noorde keele- ja kultuurilaager 2024”	2000
Mittetulundusühing Mulgi Kultuuri Instituut	Suur mulgi sõnaraamat 2024 (kokkusäädmise, toimetemine ja avaldemine veebin)	2000 1500*
August Kitzbergi nim Gümnaasium	Torupille soetemine	1900
Mõisaküla Kultuurimaja	Laste perimuslaager “Väikekannel ja tõise”	1800
Lõuna-Mulgimaa Puuetege Inimeste Ühing	Mulgi käsitüü ja mulgi söögi aaste Abja-Paluojal	1750
Rahvatantsuselts Mari	Karksi kihelkonna rahvarõövaste tegemise õppepäevä ja naisterühmä Mari rahvarõövaste jaos materjaali soetemine	1700
Mittetulundusühing Mulgi Kultuuri Instituut	III mulgikiilside laule võistelus	1614
Mittetulundusühing Mulgimaa Peremäng	Mulgimaa Peremäng	1500

Toetuse saaja	Rojekti nimi	Summa
Tarvastu Muuseumi Sõprade Selts	Raamatu “Ämriguaa luu. Alliste” kokkusäädmise ja pildi	1500 1000*
Mittetulundusühing Loomise Maailm	Vaimse kultuuriperänduse nimekirja sissikannete uuvndemine	1500
Mulke Selts	Mulke päev Mulgimaal seltsi 90. aastepäevä tähistemises ja mulgi kultuuri aus	1500
Mittetulundusühing Mulgi Kultuuri Instituut	Koolinoorde mälumäng “Nupute vällä”	1500
Mulgi Vallavalitsus	Mulgi keele ja kultuuri tutvustemine Karksi-Nuia lasteaiastel ütlen mängu ja tegemistege	1350
Mittetulundusühing Mulgi Kultuuri Instituut	Mulgi uudise ERRin ja aalehen Sakala	1350
Mittetulundusühing Mulgi Kultuuri Instituut	Lembit Eelmäe mulgikiilse luulekogu käsitüü kokkusäädmise	1305 1376*
Mittetulundusühing Mulgi Elamuskeskus	Aastesõõr Mulgi Elamuskeskuse	1025
August Kitzbergi nim Gümnaasium	Mulgi nädäl AKG-n	1000
Rahvatantsuselts Mari	Karksi kihelkonna naise rahvarõövaste tutvustemise sündmus “Tüdrukupõlvest vanembe iani ja eri aajärgu”	1000
Osaühing Neli Venda	Mulgi poiste pundi Löötsanõõbid edimene laati	1000
Tõrva Gümnaasium	Mulgi kiilt, vaimuperändust ja aalugu tulep tääda-tunda egäl Tõrva koolilatsel	900
Abja Gümnaasium	Mulgimaa perimuskultuuri tutvustemine Abja Gümnaasiumi lastel	714
Abja Lasteaid	Päiv talun ja mõtsan	700
Tarvastu Lasteaid	Tarvastu latse Mulgi perimuse tii pääl	640
Tõrva Vallavalitsus	Mulgi kultuuri teemapäev “Mulgi päe”	584
Mittetulundusühing Sillad	Villändi VI ütansupidu	375
Abja Lasteaid	Saatepilli Abja Lasteaia muusikatunne jaos	300

* Raha andas rojekti toetuses pääle sedä, ku rahandusministerium mai- või juunikuul selle otsusse tiip.

Pernaisel Järve Maril om ää miil uvve püreessi üle, mille sissi ta kaldap ubineveskest läbi käinu lödi ja vällä tulep säält joba puhas kommisegu.

Pilt: Sanderi Elo

Tedrearul jakkup ubinerõõmu kevädeni

Kes Tedrearu talu vast valmis saanu kommikambrese astup, sellel lüüp ää pahvak ubinelõhna kohe nõnna. Siin tiip talu pernaine Järve Mari viil vastu kevädetki oma aia ubinidest äid ja tervislike ubinekomme, mille paki pääl ilutsep muduki Mulgi märk kah.

Osaühingu Tedrearu nime all kasvatep peretalu Paistu kihelkonnann Raassilla külän ubinit. Pääle ubinide ende lääve müügis viil mahl ja kommi.

Pikä aaluuge talu om pere kähen ollu joba mitu põlve. “Tedrearu talu asut miu vanavanavanaesä Tomsoni Johan 1880. aastidel. Temä tulli siia Väike-Kõpust Suumaa veere päält. A naises võtt ta mulgi – täädä-tuntu Pirmastu kuulmeistre Paulsoni Ado tütre Reeda. Talu om akatusest pääle miu emäpuulse suguvõsa jagu ollu, mia ole siin viies põlv, miu tütre om kuvves. A Tedrearul om ollu kirivene aalugu ja mitte kik aig ei ole mede sugulase siin elänu. Peräst sõda panni koloos siia sissi võõra, kes talu ärä lagastive, ja peräst olli ta viil tükk aiga

peris tühi. A viimäte sai mede pere talu tagasi ja sii olli kah perämine aig, et tare peris kokku ei sadas,” kõnel pernaine Järve Mari, kes piap esi Taibukate tääduskooli direkturi ammatit ja tal om ette näidäte molekulaarbioloogia doktoriraad. Pääle selle om ta väikestviisi kirjanik ja avaldenu joba kaits romaani.

Talu sai kõrda tettu 1990. aastidel ja esmalt kasvat Mari esä siin siimnekardult ja luudi sitikmarjaistandus. Uvve aastesaa akatusen istutedi edimene ubineaid.

Prilla om talun vana ja uvve aia pääle kokku ümäriguld 500 ubinepuud. “Meil om madale puu, nii ei kasva nõnda suures ja ei elä nõnda vanas ku ariligu, a nendege om kergemb toimete ja õlpsamb ubinit korjate, ubine om ilusambe kah. Vana aia parembe aa om joba müüdü, a nii puu, mes viil engen, kannave iluste. Ku ubinit õigeste oida, seisäve na ju kavva. Kõrralik suur keller olli meil joba kardulekasvatemise aast olemen, ubinide jaos tullu pallalt põrmand valade ja akate keldert egä aastelupjame. Muduki tulep iki egät sorti äpärduksi kah ette, a oleme

akkame saanu ja järest targembe,” kõnel Mari talu egäpäevätest elust.

Müügis lääve iki nii kige ilusambe ubine, a mida vanembes puu saive, sedä rohkemb akas tuleme siandsit, mes ollive mudu ää, a vällänägemine olli kehvä võitu. “Õnnes om Pollin Eesti Maaülikooli puuvilla ja marja tuutearenduskeskus – kige esmalt lasseme sääll oma kehvembe ubine mahlas tetä, sis pruuvsime joba kuivatet ubinekomme. Ja mineve aastelõpun sai Tedrearul valmis ruum, kus ma saa esi oma ubinidest kommi tetä.”

Kommi jaos mösep Mari ubine kigepäält puhtas, sis jahvatep na vana kooli õunaveskege purus. Edesi lääp sii lödi läbi ressi, mis võtapp kik tüki vällä ja tekkup siande puhas segu. Selle panep ta suure potige puuliidi pääle tunnis aas tasatse tule pääle podiseme. Enne kiitmist võip manu panna viil midägi suuperräst, näituses kaniili – sis saap kaneelige õunakommi. Peräst tulep keedet segu küdsätamise papre pääle laiiali aade ja ümäriguld üüpäeväs kuivatemise masina reste pääle kujume pista.

Tedrearu ubinekommi kannave uhkusege Mulgi märki. Pilt: Järve Mari

Vällä tuleve kommilehe, mis om raasike kummikommi muudu. Sis tulep viil paraje suurusege tükikse lõigate ja paki sissi panna. Omgil valmis!

A kudas om sedäviisi, et Tedrearul viil paastukuulgi kommiubinit jakkup? “Mede ubinesorte avit valide täädä-tuntu villäpuie areteje Kase Kalju ja nii sai valit sedäsi, et oles ää magusa söögiubine. Suuremb jagu om kik talisordi. Vanu eesti sorte meil ei ole, sest nii ei seisa äste ületalve. Meil om uvvembe sordi, mis omgi aretet selle jaos, et na kavva seisäs. Ku neid õigeste oida, sis na seisäve kah,” sellät pernaine.

Kuigi tillikse ettevõtje elu kõrvalisen Mulgimaa külän ei ole just miilakmine, om Järve Mari uhke, et saap eläde ja tüüd tetä just siin. Selleperäst küsk

temä oma ubinekommele kah Mulgi märki ja usup, et järest enämb om neid, kes mõistave ääst ja puhtast Eesti söögist lugu pidäde. “Sii om tervisele paremb, luudusele paremb ja avit tep mede ärielu edesi viia. Mede talu ei kasvate maheubinit, a arilik Eesti süük om kah puhas ja tervisele ää. Nii ende ku maa-kerä tervise peräst om paremb süvvä sedä, mis om kasunu oma kodu lähiksen ja mida ei ole töisest ilma veerest siia veetu. Ja ku tahat, et elu egän Eesti nukan, näituses siin Mulgimaal, iki edesi lääas, sis massap iki mõtelde, et kas sii, mida sia süüt ja ostaat, iki Eesti inimestele tüüd ja leibä annap, või nuumat oopis suuri vällämaa ettevöttit.”

Tedrearul käis
Ilves Kristi

Mulgimaa koolinoorde mälumängu "Nupute vällä" IV talve II jagu peeti 19. veebruaril Alliste põhikoolin. Teema oli "Mulgi märgi". Osa võtve Abja gümnaasiumi, Alliste põhikooli, Tarvastu gümnaasiumi ja August Kitzbergi nimelise gümnaasiumi võistkonna. Edimese koha sai Kitzbergi gümnaasiumi punt Mulke Unt (õpeteje Vene

Siret), tõises jäi Tarvastu gümnaasiumi võistkond Üitsainus Tarvastu (õpeteje Sootsi Helle) ja kolmandes Alliste põhikooli punt Murelased (õpeteje Merila Anneli). Rahage oli abis Eesti Rahvakultuuri Keskuse Mulgimaa perimuskultuuri toetamise meede.

Pilt: Merila Anneli

Lastele

Kust kik mailma rahvaste nime ja keele om tullu

Et rahvasugu maa pääl ütesugune ja laialine ollu, sis võttan Taara-jumal nõus kik rahvas jagudese jagade. Selle jaos kutsun ta kik mailma inimese Taara mäe pääle kokku.

Sääl säädän ta paa või katle üles ja akanu kiitmä. Ku ütest maa-nukast rahvas tullu, kudaviisi sis parasjagu pada keenu, nõnda saanu sellel rahval nimi ja kiil kah.

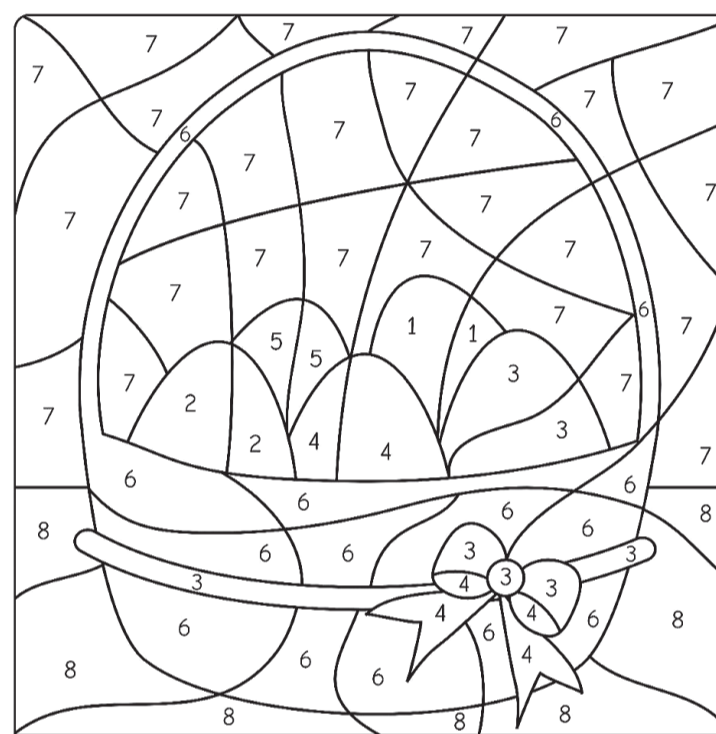
Ku eestlise tullu, keenu pada iki: "Eest, eest, eest". Nõndaviisi saanugi nimi "eestline".

Ku lätlise tullu, sis keenu pada iki: "Lätt, lätt, lätt!" Nõndamuudu saanu nimi "lätlane" ja läti kiil om kah siandesama.

E 3006/7 (5) < Helme khk. - Jaan Karu (1893)

Värvi munapühä-korv numbride perrä iluste ärä!

1 - kollane 3 - roosa 5 - lilla 7 - sinine
2 - orants 4 - verev 6 - pruun 8 - rohiline

Ruute sissi om ärä paetet 10 rahvast:

EESTLISE, LEEDUKSE, LÄTLISE, NORRALESE, POOLAKSE, RUUTSLASE, SAKSLESE, SUUMLASE, TÜRKLAKE, VENELESE.

Otsi vällä! Loe edes- ja tagaspidi, alt üles, ülevest alla ja viltu kah!

M	N	Ä	B	H	V	R	E	Ö	U	J	R
Ö	B	O	V	Ü	G	U	S	O	M	A	M
E	S	U	R	M	I	U	E	P	E	G	D
E	M	R	L	R	N	T	L	S	S	V	T
S	U	U	M	L	A	S	E	M	K	N	Ü
T	Ä	V	I	O	P	L	N	Ö	U	M	R
L	S	M	T	G	S	A	E	I	D	K	K
I	D	Ö	B	K	I	S	V	S	E	Ü	L
S	Ä	V	A	H	M	E	M	U	E	I	A
E	E	S	I	L	T	Ä	L	T	L	B	S
A	U	O	P	N	Ö	M	D	R	K	M	E
Ö	B	D	G	E	S	K	A	L	O	O	P

Sääjä sõna õigeste rivvi, sis saat üte vanasõna!

SÜÄMEN KÕNELEP KIIP SELLEST MES KIIL.

Nalla kah

Talumiis kõnelep üleaidsele: "Miul om kaits obest, kes om nõnda sarnatse, et ma es tii neil pallu aastit vahet. Alla eila pan-ni ma tähele, et mustal om vähä pikemb änd ku valgel."

Om pilkane pime ja sünge üü. Puhmast paistap vällä pallalt üits ele käsi.

Kostap küsimus: "Kas siul papert om?"

Uss lendäp uuge valla ja sissi kargap elevil nuurmiis: "Tere, esä!"

Esä ei tõsta silmi arvuti päält, pallalt pomisep vastu: "Tere-tere! Ja kunkottal sa sis nõndakav-va tolgendit?"

"Sõaväen käisi, esä."

Mulgi naine om röövapoo-din: "Kas sii siin om iki ää sii-diröövas?"

Kaupmiis: "Sii om väige ää röövas! Sellest tettu leiti saat surmani kanda ja sis võit tast viil omal luuse tetä."

EESTI RAHVAKULTUURI KESKUS

Mulgi Kultuuri Instituut om vällä kuuluten

kolmande mulgikiilside laule võisteluse

Uusi omaloomingulisi laule oodetes
31. augustini 2024 aadressi pääle
mki@mulgimaa.ee

Uute laule konsert
12. oktoobrel 2024 Karksi-Nuian

Rohkemb täadust mulgimaa.ee lehe päält või kirjute
mki@mulgimaa.ee

Mulgimaa mudilaste 28. perimuspäev

"Laste mängu ja laulu läbi aaste"

21. paastukuu päeväl kell 10 Paistu koolin

Ütekuun mängive ja laulave mulgi keelen Mulgimaa lasteaiatse.

Päevä viave Laande Ade ja Alli, lõõtsapilli mängip Koppeli Juhan.

Päältvaateje om oodet!

Toetajad:

EESTI RAHVAKULTUURI KESKUS

Mulgi Kultuuri Instituudi välläanne Üitsainus Mulgimaa

Aalehe välläandmist toeteve Eesti Ravakultuuri Keskuse Mulgimaa perimuskultuuri toetamise abinõu, Tõrva, Mulgi ja Viljandi vald.

Toimetus:

e-post: kristi@mulgimaa.ee

toimendei: Kristi Ilves, tel 5344 8176

Toimendusel om voli kirjatükke parande ja lühembes tetä.